

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

wordt over middelenmisbruik, toch een uiting van destructiviteit par excellence. Uitgangspunt voor deze cyclus was dat hij een bijdrage zou leveren aan het begrijpen van agressie die op zichzelf, de ander en op de realiteit is gericht. Het boek slaagt hierin, al vraagt het inspanning en ›bezingingstijd› alvorens meer inzicht tot stand komt. Ik vond het een waardevol boek.

De ondraaglijke banaliteit van Klein

Bespreking van

Jon Mills (red.) (2006). *Other banalities — Melanie Klein revisited*. Londen: Routledge. ISBN 978 1 58391 751 0, 248 pp., £ 21,99

LUT DE RIJDT

Melanie Klein geldt nog steeds als één van de grote figuren in de psychoanalyse. Haar leven leek getekend door splitsingen: ze werd geliefd, gehaat en ze deed de psychoanalyse in Londen op zijn grondvesten wankelen. Jones noemde haar ›trail-blazing yet rueful›, dit in tegenstelling tot Anna Freud die door hem ›simply banal› werd bevonden (p. 1).

De titel van voorliggend boek suggereert dat Klein niet ›simply banal› is. Volgens Mills, de redacteur die in *Other banalities* tien bijdragen over Klein verzamelde, is haar banaliteit van een ›hogere› orde. Ze legt namelijk de simpliciteit van het onbewuste op een briljante manier bloot als een herhaling van tegengestelde krachten (liefde, haat, schuld, afgunst) die de internalisatie van het object structureren. Wat Mills briljant noemt, dreigt echter banaal te worden als het onvatbare van het onbewuste gereduceerd wordt tot enkele mak-

kelijk in kaart te brengen krachten. Van een andere banaliteit is het feit dat de loyaliteiten binnen de kleiniaanse groep vaak de kleiniaanse splitsingstheorieën lijken te weerspiegelen. Mills schrijft dat veel orthodoxe kleinianen, onder wie al die van de Melanie Klein Trust, een bijdrage weigerden aan een boek met zo'n oneerbiedige titel.

Dit boek heeft als doel de, ook al vrij banale, verzuchting van Klein ernstig nemen ›that my work will perhaps after all survive and be a great help to mankind›. Klein lijkt inderdaad echter vooral voor clinici belangwekkend. Overigens bevat *Other banalities* nu eens niet alleen bijdragen van clinici maar ook van sociologen, filosofen, literatuurcritici, geïnteresseerden in religie en politiek, en is daardoor een verre van banale onderneming. Volgens Hinshelwood begreep Klein, die geen universitaire opleiding had, niet waar het Freud in zijn wetenschappelijk project om te doen was. Ze kon niet vatten wat hij verstond onder ›psychische energie›, maar daardoor kon zij juist radicaal nieuwe wegen openen voor de psychoanalyse en de fantasieën van de patiënt centraal plaatsen. Deze analyse is interessant, aangezien Klein vaak geassocieerd wordt met het belang van de biologische wortels in de ontwikkeling. Tegelijk verheldert ze ook Kleins eigenzinnige, in essentie klinische, invulling van de doodsdrijf, die hoe dan ook verschilt van die van Freud.

Volgens Rustin oversteeg de wetenschappelijke betekenis van Klein in belangrijke mate die van haar tijdgenoten en heeft ze een significante bijdrage geleverd tot het begrijpen van de menselijke natuur. De vraag welk soort wetenschappelijkheid de psychoanalyse kan en moet beoefenen houdt ons nog steeds bezig. Volgens Rustin hangt veel af van toevallige, culturele factoren, zoals het feit dat in Kleins tijd alleen vrouwen toegang hadden tot de intensieve observatie van baby's. Cruciaal is, en deze visie blijft ook binnen de hedendaagse psy-

choanalyse eigenzinnig, dat Klein niet uitging van het primaire belang van de omgeving, maar van disposities in de baby die de omgeving kleuren.

Eigen gaat de confrontatie aan tussen Klein en Lacan. Hij vindt dat Lacans wantrouwen tegen de 'wholeness', zowel van het object als van het zelf, ook bevrijdend werkt.

Lacan erkent de waarde van Kleins werk, maar rebelleert terecht tegen de moraliserende nadruk op de analyticus als te internaliseren goed object. Voor Lacan is goedheid, net als voor Nietzsche, een valkuil, voor Klein een intern object dat het leven ondersteunt, waardoor ze het lacaniaanse therapeutische nihilisme weerlegt.

Volgens Young is projectieve identificatie voor veel kleinianen het meest vruchtbare concept sinds de ontdekking van het onbewuste en ook het meest invloedrijke concept buiten psychoanalytische kringen, waardoor het vervormd (gebanaliseerd) dreigt te worden. Young brengt weinig nieuws.

Het is intrigerend te vernemen dat Hegel, in een andere tijd en context, ideeën ontwikkelde die parallel lopen aan die van Klein en Bion. Voor hem is het onbewuste dialectisch, hij ziet projectieve identificatie als de basis van de psychische organisatie, fantasie is voor hem een a-priorivoorwaarde om te denken ('phantasy is reason'), en splitsing ligt aan de basis van het ontstaan van het Ik. Het interessantst vond ik echter een verschil: Klein stelt dat het eerste object de moeder (de borst) is; volgens Hegel is het eerste object het eigen Ik, de eigen internaliteit.

Een boek over Klein zonder kliniek kan moeilijk. Marilyn Charles stelt — en dit is op het eerste zicht antilacaniaans — dat bij getraumatiseerde patiënten de analyticus de positie moet durven innemen van 'diegene die weet' omdat het niet onder ogen zien van het trauma de ontwikkeling stopzet en de tijd doet stollen.

Alleen al de bijdragen van Walter Davis en Fred Alford maken dit boek voor mij waar-

devol. Op een zeer persoonlijke, psychoanalytische wijze stelt Davis de grondstellingen van Klein ter discussie en doet ons aan den lijve voelen dat echte creativiteit radicaal destabiliserend is. Volgens hem ontkent Klein om persoonlijke redenen dat onze ontluikende psyche van begin af aan een strijd moet leveren tegen de verlangens en de onbewuste conflicten van de ander en denkt ze dat ze een theorie ontwikkeld heeft van de levens- en doodsdriften. Het diepste emotionele conflict is niet de 'fear of annihilation', maar de traumatisering door de ander.

Fred Alford denkt na over de doodsdrift, de 'banaliteit' van het kwaad, sociale rechtvaardigheid, ethische kwesties als creativiteit, dankbaarheid en reparatie. Is het mogelijk poëzie te schrijven na Auschwitz? Kleins visie op creativiteit loopt het risico de horror van het lijden te ontkennen.

Dat een dergelijk boek bespreken (binnen duizend woorden) een frustrerende onderneming is, is allicht een banale opmerking. De artikelen die dicht aansluiten bij de klinische concepten van Klein brengen weinig nieuws. Andere bijdragen zijn zo verstrekkend in hun vraagstelling dat ze haast om een individuele bespreking vragen. Dit is tegelijk de sterkte en de zwakte van het boek. De meeste bijdragen zijn zeer gevarieerd, vaak boeiend, weg van de onmiddellijke focus op de kliniek, maar vragen om een diepgaande filosofische en sociologische kennis. Wie op zoek is naar een klinische toepassing van het kleiniaanse gedachtegoed laat dit boek dus beter liggen.

Wie een serieuze inspanning wil leveren Kleins ideeën in een bredere context te plaatsen zal zeker beloond worden en hier ook in zijn klinisch werk een positieve invloed van ondervinden.